

na zásah československého velvyslanectví zničen). Spolu se svou ženou Irinou Poročkinovou dokončil v roce 2003 knihu *Masaryk a Rusko*. Měl před sebou ještě řadu plánů, které se již nepodaří uskutečnit.

Inov vidí téma Pasternaka a Čech v široké souvislosti a kontextově: patří sem pak ovšem i osobnost Rainera Marii Rilka, ale také veškeré kontexty ruské kulturní atmosféry a její varianty (L. Tolstoj, L. Pasternak, B. Pasternak aj.) Klíčovou úlohu tu měla také Marina Cvetajevová spojená s českým prostředím, exil Ondry Ľysohorského v Moskvě aj. Pasternakovy překlady O. Ľysohorského – již vzhledem ke skromným básnickým hodnotám lašských originálů (jak diplomaticky píše Inov) – jistě nepatřily k vrcholům Pasternakova translačního umění.

Bližší kontakty a větší význam měl Pasternakův vztah k Nezvalovi. Inov tu uvádí Nezvalův pobyt v Moskvě roku 1934 a vliv Romana Jakobsona (o rok později vychází Pasternakův *Gljei* v Praze v překladu Svatavy Pirkové, Pasternakovy básně překládal tehdy Josef Hora. Pasternakovy dopisy Nezvalovi český básník na počátku německé okupace spálil – alespoň podle slov Nezvalovy vdovy, s níž Inov mluvil v srpnu 1968. Roku 1957 pozval Pasternak k sobě do Peredělkina M. Jungmanna, V. Mihálíka a další (v rozhovoru prý Pasternak hodně filozofoval a přeskakoval z předmětu na předmět, takže mu hosté, jak prý přiznali, příliš nerozuměli). Vynikající jsou Inovovy pasáže o Pasternakových překladech Nezvala a rozbor těchto rukopisů. Pasternakovy překlady české poezie v celku jsou ovšem ve srovnání s jinými marginalií, ale jsou v něčem signifikantní, neboť dotvářejí představu jeho osobnosti – básnické i lidské.

Ivo Pospíšil

O medzihviezdom pútnikovi A. Solženicynovi v portréte O. Marušiaka

Marušiak, O.: Štvanec a útočník. Život a dielo Alexandra Solženicyna (fragment). Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov Bratislava 2001.

V ruskej literatúre je veľa diel, ktoré sa pre ich autorov stali priestorom hľadania a zároveň aj odkrývania zložitých právd. Životný príbeh jedného z týchto hľadačov (a zároveň aj príbeh jeho kníh) – Alexandra Solženicyna – si vzal za cieľ slovenský literárny vedec Ondrej Marušiak. Sprítomňuje a približuje ho v portréte pod názvom *Štvanec a útočník*. Čitateľovi podáva obraz človeka-spisovateľa, vychádzajúc pritom z dvoch substantív implikovaných v samom názve knižky. Uberá sa teda dvoma cestami: približuje Solženicyna ako intelektuála, odsúdeného spoločenským zriadením za svoje knihy, za postoje a názory v nich na „večné vyhnanstvo“, čiže ako štvanca a zároveň interpretuje Solženicyna ako spisovateľa útočiaceho svojím perom proti zriadeniu, ktoré ho v roku 1974 vypovedalo z vlasti.

O. Marušiak siahol v úvodnej kapitole po citáte profesora brnianskej univerzity M. Mikuláška: Solženicyna označuje za „medzihviezdného pútnika“, kráčajúceho cez „koridor tisícročia“. Sám O. Marušiak putuje spisovateľovými knihami a zároveň jeho životom. Je to cesta od kapitoly ku kapitole a sondáž do situácií, sondáž do myslenia a konania postáv. Marušiak paralelne akcentuje to, čo je spoločné pre všetky Solženicynove diela

spomínané v jeho knihe: „človečik-milión“ – protipól a vedomý odporca Stalinovho režimu. Autor tohto literárneho portrétu spája faktografické časti týkajúce sa Solženicynovho života s časťami z jeho kníh. Hoci píše o minulosti, využíva na jej priblíženie často prítomný čas. Je to nepochybne zaujímavý moment v Marušiakovej interpretácii Solženicynových diel, pretože čitateľ sa tak stáva súčasťou deja, katarzných procesov v spoločnosti aj v živote jednotlivcov. Marušiak nazerá do Solženicynových kníh, vyberá z nich kľúčové momenty a následne píše vlastné komentáre – esejisticky, reflexívne koncipované. Vyjadruje sa o nich ako o „interpretačnom postskripte“. Všíma si u Solženicyna kontrast a rozmanité paralely, s ktorými pracoval. Neobchádza ani „satirický pazúr“ na stránkach jeho kníh. V Marušiakových postojoch a názoroch naňho má svoje pevné miesto metafora – tvorí kontinuitu nielen s príbehom spisovateľa, ale aj jeho hrdinov, väčšinou, ako vieme, autentických postáv. Metafora je nezriedka súčasťou citácií, ktoré sú v monografii bohato zastúpené. Práve ona pomáha modelovať ono pomyselné spojivo pomáhajúce autorovi literárneho portrétu neprerušit' kontinuitu so svetom Solženicynových postáv. Okrem nej O. Marušiak siahol po anaforickej princípe – už spomínané interpretačné postskriptá sú vytvárané práve týmto výrazovým prostriedkom. Krátke a stručné výpovede založené na opakovanom princípe modelujú v knižke časti veľmi podobné výpovediam samého Solženicyna. Na relatívne malom priestore sa stretávame so šiestimi kapitolami, ktoré sú bohato rozčlenené na subkapitolky o živote i diele ťažko skúšaného Solženicyna.

O. Marušiak nepochybne veľmi zaujímavovo prechádza jeho kľúčovými dielami: *V prvom kruhu*, *Jeden deň Ivana Denisoviča*, *Archipelág gulag*, *Matrionina chalupa*, *Príbeh na stanici Kočetovka* (v prvých vydaniach, ako poznamenáva O. Marušiak, *Príbeh na stanici Krečetovka*), *Vo vyššom záujme*, *Omrivinky* či román *Rakovina*, ktorý sa číta s pokorou (a s pokorou sa číta nielen tento román z pera Solženicyna). To všetko sú diela vydávajúce svedectvo o negatívach človeka, ktorý, ako o tom už napísal Čingiz Ajtmatov, dokáže byť v istých vyhranených situáciách aj vlku vlkom.

Text o Solženicynovi v podaní O. Marušiaka sa číta so záujmom a pokorou. Nemôže sa inak, pretože v jeho centre stojí človek uvedomujúci si ono známe herakleitovské, že sa nedá vstúpiť dvakrát do tej istej rieky. Čas totiž plynie a atribútom smrti je absolútno. A práve ono sa, žiaľ, dotklo sovietskeho miliónov ľudí v sovietskych gulagoch. O. Marušiak pristúpil k Solženicynovi po rokoch azda aj vlastného hľadania. Sám v spomínanom literárnom portréte napísal: „Už nie sme tí, ktorým sa spisovateľ prihovárал predtým, zmenili sme sa. Veľa sme poznali a veľa pochopili, zmenení ho začíname vnímať inakšie, možno aj nie tak, ako by chcel on.“ Dnešná slovenská rusistika oceňuje každý podnetný a obohacujúci krok v odstraňovaní pomyselných bielych miest, ktorých je stále na mape ruskej literatúry 20. storočia veľa. Sú o to významnejšie, že sa dotýkajú tvorby jedného z tabuizovaných autorov bývalého Sovietskeho zväzu. Nepochybne podnetným a obohacujúcim krokom v tejto oblasti sa stal aj portrét Solženicyna a prierez jeho tvorbou z pera slovenského literárneho vedca Ondreja Marušiaka.

Marta Kováčová